

СТАНОВИЩЕ

от проф. д.пс.н. Ирина Зиновиева
Софийски университет "Св. Климент Охридски"

за дисертационния труд
на ГАЛИНА НЕДКОВА КАБАДЖОВА

на тема

НАРЦИСИЗЪМ И МАНИПУЛАТИВНОСТ В КОНТЕКСТА НА „ТЪМНАТА ТРИАДА“ –
МЕЖДУКУЛТУРНА ПЕРСПЕКТИВА

NARCISSISM AND MANIPULATIVENESS IN THE CONTEXT OF THE DARK TRIAD – CROSS-
CULTURAL PERSPECTIVE

за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“
по професионално направление: „Психология“

Галина Кабаджова завърши докторската програма по Културна и диференциална психология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, в която подготовката на български докторанти се извършва изцяло на английски език и в която дисертациите се пишат на английски език. **Дисертацията на Галина Кабаджова също е написана на английски език**, а авторефератът, според изискванията на закона за развитието на академичния състав в Република България, е на български език. Така дисертацията е достъпна в глобален мащаб и предоставя на авторката си възможност още от началото на научното си развитие да участва директно в световния научен обмен с цялостния си труд.

Дисертацията е в обем от 192 страници. Използвана е значителна по обем литература, която включва 311 източника, почти изцяло на английски език. Дисертационният труд е богато илюстриран - съдържа 66 таблици и 9 фигури, които представят в синтезиран вид получените резултати.

По темата на дисертацията са направени 3 самостоятелни публикации в научни издания – всички в рецензирани списания в България, едната от които в авторитетното българско научно списание „Психологични изследвания“. Авторката има и две публикации по теми извън дисертационния труд, като едната е публикувана на 5 езика.

Дисертационният труд е посветен на нарцисизма и манипулативността. Нарцисизмът е тема с нарастваща актуалност в световната научна литература. Редица автори установяват трайна тенденция към нарастване на нивата на нарцисизъм сред младежта – факт, който се свързва с редица неблагоприятни последици и според изследователите дава основания за тревога. В изследвания провеждани ежегодно в Съединените щати от края на 70-те години на двайсети век до 2009 г. и обхващащи стотици хиляди ученици и студенти е показано, че равнището на нарцисизма на днешните ученици и студенти е с 2 точки по Нарцистичния личностен въпросник по-високо от това на техните връстници от 80-те години. Джийн Туендж и Кийт Кембъл (Twenge & Campbell, 2009) дефинират тази тенденция като „епидемия от нарцисизъм“.

Тъй като нарцисизмът е изучаван от множество гледни точки и има голямо количество данни за него, дисертантката се фокусира върху явлението в рамките на „тъмната триада“ (нарцисизъм, макиавелизъм и психопатия). Манипулативността е тясно свързана с нарцисизма, но за този конструкт данните са доста по-ограничени. Основната цел на дисертацията е да провери дали нарцисизмът и манипулативността се проявяват по различен начин в различните култури. Това е постигнато чрез провеждане на емпирично изследване, което сравнява извадки от България и Великобритания.

Дисертацията се състои от три основни глави. Първа глава включва подробен обзор на литературата и изследванията върху изучаваните конструкти. Нарцисизмът е анализиран от две гледни точки: като личностна характеристика и като патологична особеност. Подробно представени са и разработките върху тъмната триада, манипулативността и стиловете на привързаност. Обзорът се отличава с добро познаване на източниците и задълбочен анализ на постигнатото.

На тази основа е изграден теоретичен модел, в който нарцисизмът е представен в две разновидности – грандиозен и уязвим, а като предиктори са предложени

личностните характеристики от модела на „големите пет“ и пет от стиловете на привързаност. Аналогичен модел е създаден и за манипулативността. От този теоретичен модел произтичат и хипотезите на основното емпирично изследване. Този модел е подложен на проверка чрез **две емпирични изследвания**.

Първото изследване е направено с полу-структурирани интервюта с 31 български респонденти (втора глава). То проследява мнението им за същността и проявите на нарцисизма, манипулативността и „комплекса Бог“, както и за отношенията, които лицата с изразени такива личностни особености изграждат с другите хора. Анализът на данните е направен с концептуален клъстерен анализ. Резултатите ясно показват, че има основания да се предполага връзка между нарцисизма, манипулативността и стиловете на привързаност.

Проведено е и **емпирично изследване със структуриран въпросник** върху межкултурните различия в нарцисизма и манипулативността. Участниците са 396 българи и 121 британски граждани. Изборът на скали за изследването на конструктите в теоретичния модел е подробно и убедително обоснован. За конструкта „манипулативност“, за който няма налични скала, Галина Кабаджова разработва собствена. Използваните скали постигат високи психометрични показатели, включително и разработената от авторката, и в двете извадки.

Резултатите са подробно представени и обсъдени в трета глава. Формулирани са 9 хипотези. Направен е сравнителен анализ между респондентите от България и Великобритания. Приложенията в обработката на данните статистически методи отговарят на поставените задачи, осъществени са прецизно и са подробно и внимателно анализирани. Резултатите от емпиричното изследване са подходящо и подробно онагледени със значителен брой таблици и фигури. С това авторката значително облекчава читателя при осмислянето на многобройните преки и опосредствани връзки между изследваните параметри. Разкрити са редица межкултурни различия както в равнищата на нарцисизма в 15 от неговите основни прояви и на манипулативността, така и в структурата на корелациите на изучаваните променливи. Това ясно показва наличието на различия в българската и в английската култура в проявленията и взаимодействията на нарцисизма и манипулативността.

Работата на Галина Кабаджова се отличава с прецизност както в съдържателен, така и в методически план. Прави впечатление и логическата издържаност на текста. Дори за най-малките детайли са представени аргументи защо са включени и как са свързани с литературата. Авторката умело вписва своите резултати в световните постижения и на тази основа очертава и възможностите за бъдещи изследвания.

Дисертацията е написана на отличен английски език, който е едновременно академичен в яснотата и прецизността на терминологията и приятен за четене, което прави работата достъпна и за по-широка аудитория. Българският език, на който е написан авторефератът, има същите характеристики.

Авторефератът отразява адекватно и в синтезиран вид съдържанието на дисертационния труд. Галина Кабаджова е положила допълнителни усилия за да направи дисертацията си, която е написана на английски език, достъпна и на български език, като е създала автореферат на български език значително по-обширен от обичайното.

Приносите на дисертационния труд, както са заявени в автореферата, изцяло съответстват на постигнатите резултати. Обхватът на теоретичния модел и неговата емпирична верификация напълно съответстват на изискванията за докторска дисертация, което предполага и високи очаквания към бъдещото развитие на дисертантката като учен.

Установените значителни достойнства на работата, и това, че дисертацията и авторефератът напълно съответстват на законовите изисквания, ми дават основания убедено да смятам, че дисертантката Галина Недкова Кабаджова заслужава да ѝ се даде образователната и научна степен „Доктор“ в научното направление „Психология“.

12 септември 2016 г.

София

проф. д.пс.н. Ирина Зиновиева